

Genetiškai modifikuotų organizmų diskurso formavimasis Lietuvos žiniasklaidoje¹

AUŠRA RIMAITĖ, LEONARDAS RINKEVIČIUS

Kauno technologijos universitetas, K. Donelaičio g. 20, LT-44239 Kaunas

El. paštas: ausra.rimaite@ktu.lt; leonardas.rinkevicius@ktu.lt

Straipsnio tikslas – ištirti, kaip Lietuvos žiniasklaidoje formuojasi genetiškai modifikuotų organizmų (GMO) diskursas. Pagal darbotvarkės formavimo teoriją, žiniasklaida, atkreipdama visuomenės dėmesį į tam tikras problemas, ne tik atspindi, bet ir formuoja visuomenės nuostatas. Rizikos socialinės amplifikacijos teorija pažymi žiniasklaidos vaidmenį sustiprinant arba susilpninant rizikos suvokimą. Remiantis empirine Lietuvos žiniasklaidos turinio analize atskleidžiamos pagrindinės GMO diskurso Lietuvos žiniasklaidoje formavimosi struktūrinės dimensijos, rizikos suvokimo darbotvarkės formavimo ir amplifikacijos (sustiprinimo ar susilpninimo) aspektai.

Raktažodžiai: GMO, darbotvarkės formavimo teorija, rizikos socialinė amplifikacija, žiniasklaidos turinio analizė, diskurso analizė

ĮVADAS

Pastaraisiais metais išaugo visuomenės dėmesys tokioms globalinėms aplinkosaugos problemoms, kaip klimato kaita, bioįvairovės nykimas, ekologinės nelaimės ir kt. Keletas skandalų, susijusių su maisto krizėmis, – kempinligės, užkrėstos paukštienos bei ligų proveržiai – europiečius paskatino susimąstyti dėl naujausių technologijų taikymo apribojimų. Nors ir įžvelgiama galima nauda bei perspektyvos ateityje, pasisakoma už atsargumo principo laikymąsi.

Ne išimtis ir genetiškai modifikuoti organizmai, kurie neretai įvardijami kaip technologinė revoliucija ir tikima, kad biotechnologijoms priklauso ateitis. Vis dėlto Europoje su nepasitikėjimu žvelgiama į GMO, neretai susikerta ideologiniai įsitikinimai, politiniai bei ekonominiai interesai, organizuojamos pasipriešinimo ir protesto akcijos. Aršios diskusijos tęsiasi dėl GMO neapibrėžtumo, dažniausiai užimamos kraštutinės pozicijos: už arba prieš.

2007 m. Eurobarometro tyrime „Europos piliečių požiūriai į aplinkosaugą“ nemažai dėmesio skiriama GMO. Šis tyrimas parodė, kad respondentai, turintys pakankamai informacijos, pagrindiniais informacijos šaltiniais apie aplinkosaugą įvardijo žiniasklaidą (43%) bei internetą (24%) (Attitudes of European citizens towards the environment 2008).

Dažniausiai informaciją apie GMO problematiką visuomenė gauna iš žiniasklaidos. Pagrindinis jos vaidmuo informuoti bei šviesti visuomenę GMO klausimu. Žurnalistams

¹ Šis straipsnis parengtas kaip dalis doktorantės Aušros Rimaitės disertacinio projekto (mokslinis vadovas prof. L. Rinkevičius), taip pat kaip dalis mokslinio tyrimo projekto „RINOVA: Rizikos suvokimas, viešojo komunikacija ir inovatyvus valdymas žinių visuomenėje“, vykdomo pagal 2007 m. paraišką Nr. C-07043 Valstybiniam mokslo ir studijų fondui ir jos pagrindu 2007 m. liepos 13 d. sudarytą sutartį Nr. C-10/2007 bei sutartį C-10/2008.

keliamas uždavinys objektyviai, įvairiapusiškai pateikti GMO problemą, neslepiant grėsmės bei atskleidžiant naudą. Straipsnyje pristatomos darbotvarkės bei rizikos socialinės amplifikacijos teorijos, nagrinėjančios žiniasklaidos vaidmens įtaką visuomenės nuostatomis. Šio straipsnio tikslas – ištirti, kaip formuojasi GMO diskursas Lietuvos žiniasklaidoje. Remiantis turinio analize siekiama atskleisti struktūrines publikacijų GMO klausimu tendencijas: GMO problematikos pateikimo pobūdis, kokios pagrindinės temos, susijusios su GMO, pristatomos Lietuvos žiniasklaidoje, GMO vertinimas, vaizdinė informacija ir retorinės priemonės.

DARBOTVARKĖS FORMAVIMOSI TEORIJA

Neabejojama žiniasklaidos galia atkreipti visuomenės dėmesį į konkrečias socialines problemas. Anot Waltero Lippmano (1922 cituojamas Kwansah-Aidoo 2005), žiniasklaida tarnauja kaip „vaizdų“ šaltinis, pristatydamas išorinio pasaulio „vaizdus“, kurie paprastai yra „nepasiekiami“. Maxwell McCombs ir Amy Reynolds (2002) teigia, jog žiniasklaida gali nustatyti darbotvarkę visuomenės mąstymui ir diskusijoms. Žiniasklaida turi didžiulę įtaką mūsų suvokimui, kokios yra pagrindinės šiandienos problemos.

Žiniasklaida kuria įvykių vaizdus žmonių pašamonėje, todėl yra atsakinga visuomenei kaip informacijos tiekėjas ir įvykių interpretatorius. Žiniasklaidos darbotvarkės formavimas yra procesas, kurio metu žiniasklaidoje pateikiamos naujienos visuomenę orientuoja suteikiant atitinkamą reikšmę tam tikrai visuomenės problemai (Kovačić 1997). James W. Dearing ir Everett M. Rogers (1996) darbotvarkės formavimo procesą apibrėžia kaip besitęsiančią kovą tarp problemos šalininkų bandant laimėti žiniasklaidos dėmesį. Darbotvarkės formavimo teorija paaiškina, kodėl informacija apie tam tikrą problemą pasiekia visuomenę, kaip visuomenės nuomonė yra veikiamas ir kodėl tam tikroms problemoms spręsti reikia politinių veiksmų, kodėl kitos problemos lieka nuošaly. Kwamena Kwansah-Aidoo (2005) pažymi, kad žiniasklaida determinuoja, kokį svarbumą skirti tam tikrai problemai ar temai. Išskirdama kokias temas pateikti visuomenei, pagal darbotvarkės teoriją, žiniasklaida nustato prioritetus. M. McComb ir A. Reynolds (2002) išskiria pagrindinius darbotvarkės vaidmenis: temų atranka bei temų pateikimo būdų atranka.

Bernard Cecil Cohen (1963 cituojamas Kwasah-Aidoo 2005) teigia, kad spauda (žiniasklaida) turi didžiulę įtaką problemoms, kurios yra aktualios visuomenei: žiniasklaida nurodo mums apie ką mąstyti. Tačiau šiuolaikiniai tyrėjai M. McComb, A. Reynolds (2002) bei Sel-Hill Kim, Dietram A. Scheufele ir James Shanahan (2002) atkreipia dėmesį, kad žiniasklaida, be to, dar mums pasako ir kaip mąstyti. Žiniasklaida gali ir netiesiogiai veikti visuomenės nuomonę, ypač kai žiniasklaidos priemonių nėra gausu, pateikiama informacija ribota. Denis McQuaile (2007) teigia, kad problemos pateikimas žiniasklaidos darbotvarkėje sąlygoja, jog problema bus reikšminga ir visuomenės darbotvarkėje.

RIZIKOS SOCIALINĖS AMPLIFIKACIJOS (SUSTIPRINIMO) TEORIJA

Remiantis rizikos socialinės amplifikacijos koncepcija, įvykių, susijusių su pavojais, individualus ir socialinis rizikos suvokimas gali būti sustiprintas arba susilpnintas sąveikaujant psichologiniams, socialiniams, instituciniams ir kultūriniais procesams (Renn et al. 1999). Ortwin Renn (2008) pažymi, kad rizikos socialinės amplifikacijos teorija atkreipia dėmesį į socialinės komunikacijos signalus. Rizika yra suvokiama kaip socialinis konstruktas ir iš dalies kaip pavojaus ar įvykio objektyvi savybė. Teigiama (Kasperson et al. 1998), jog socialinę amplifikaciją sudaro ne tik informacinė sistema, kuri kontroliuoja riziką: suintensyvinanti arba susilpninanti rizikos signalus, bet ir visuomenės reakcija. Galimos socialinės amplifikacijos proceso

pasekmės, tai antitechnologiniai požiūriai, socialinė apatija, lokalūs poveikiai verslui, politinis ir socialinis spaudimas, pokyčiai rizikos valdyme ir kontrolėje, atsakomybės ir draudimo išlaidų augimas, atgarsiai kitoms technologijoms ir kt. Viena amplifikacijos „stočių“, apdorojančių rizikos signalus, yra žiniasklaida. Žiniasklaidos vaidmuo išryškėja, kai visuomenė tiesiogiai nesusiduria su rizikomis. Žiniasklaida tampa informacijos perdavimo visuomenei tiltu.

David Denney (2005) pažymi, kad žiniasklaida viena pirmųjų apibrėžia riziką, o visuomenė atsako į žiniasklaidoje pristatomo diskurso ženklus. Rizikos pateikimas žiniasklaidoje yra socialinių ir kultūrinių procesų rezultatas. Tačiau Gabe Mythen ir Sandra Walklate (2006) mano, jog rizikos pateikimas žiniasklaidoje neatspindi tikrovės, nes rizika yra selektyvi. Ne visos rizikos sulaukia žiniasklaidos dėmesio. Dažniausiai tai įvykių pristatymas, netikėtoms, dramatiškos nelaimės ar neįprastos rizikos. Pastebimas dėsningumas supaprastinti ir individualizuoti mokslinius ginčus, informacijos šaltiniai atrenkami akcentuojant jų skirtingas pozicijas. John Eldridge ir Jacquie Reilley (2003) atkreipia dėmesį į tai, kad neretai žiniasklaidos pranešimuose yra vengiama apibrėžti riziką. Žiniasklaida kritikuojama, kad neatskleidžia pavojų, technologijos raidą pristato kaip „progesą“, apžvelgia rizikas žmonių sveikatai bei pavėluotai pasidomi reikšmingomis socialinėmis problemomis. G. Mythen ir S. Walklate (2006) taip pat nurodo, kad dauguma rizikos pranešimų žiniasklaidoje yra labiau raminantys bei nekeliantys nerimo.

Tyrėjai J. Eldridge ir J. Reilley (2003) akcentuoja, kad žiniasklaidoje rizika nutylima, sumažinama tais atvejais, kai rizika yra neapibrėžiama ar stokojama mokslinių įrodymų. Žurnalistus paprasčiausiai erzina „ėjimas ratais“ bei tyrimų stoka. Beje, kai yra pripažįstamas atsargumo principas, rizikos pateikimas žiniasklaidoje gali būti ignoruojamas, kadangi jų klausimas išsprendžiamas oficialiame lygmenyje, todėl nukenčia naujumo vertė. Anot jų, žiniasklaida orientuota į naujienas ir ignoruoja labai tolimas, hipotetiškas grėsmes. Žiniasklaida greičiau yra retrospektyvi, tačiau ir šie pranešimai yra riboti.

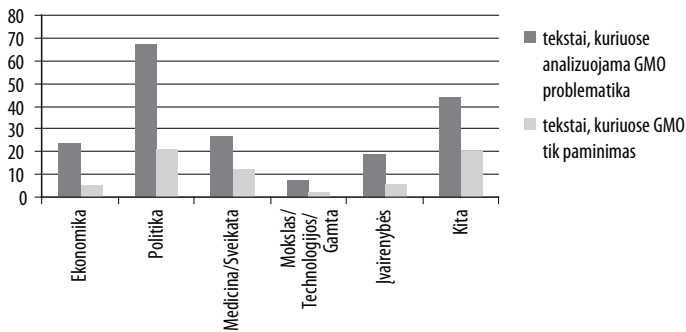
Socialinė amplifikacija siūlo dinamišką modelį, leidžiantį interpretuoti empirinius duomenis. Tai euristinis instrumentas rizikos patyrimo analizei (Renn 2008). J. Eldridge ir J. Reilley (2003) teigia, jog socialinės amplifikacijos teorija atkreipia dėmesį į žiniasklaidos informacijos perdavimo priemones, kurios gali prisidėti prie rizikos sustiprinimo ar susilpninimo: koks informacijos šaltinių kiekis, dramatinavimas, simbolinės konotacijos.

PUBLIKACIJOS GMO TEMA LIETUVOS ŽINIASKLAIDOJE: APŽVALGA IR INTERPRETACIJA

Siekiant atskleisti GMO diskurso formavimą Lietuvos žiniasklaidoje, dėmesys kreipiamas į žiniasklaidos turinį. Tiriamasis laikotarpis apima 1999–2008 metus. Tiriama laikotarpio riba 1999 metai pasirinkti dėl reikšmingų įvykių, pakeitusių GMO diskurso tvarką: šešios ES šalys narės priėmė neoficialų *de facto* moratoriumą, stabdantį naujų GMO priėmimą; 1999 m. vasario 14 d. Kartachenoje, Kolumbija, prasidėjo susirinkimas dėl biosaugumo konvencijos, siekiant nustatyti tarptautinį GMO reglamentavimą. Tiriama laikotarpio riba 2008 m. pr. pasirinkta dėl GMO diskurso raidą sutrikdančių įvykių: GM maisto įtraukimas į nerekomenduojamų produktų sąrašą Lietuvoje. Priimti du Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos įsakymai, priskiriantys GMO prie nesveikų produktų ir nerekomenduojamų ikimokyklinio ugdymo įstaigose bei bendrojo lavinimo mokyklose.

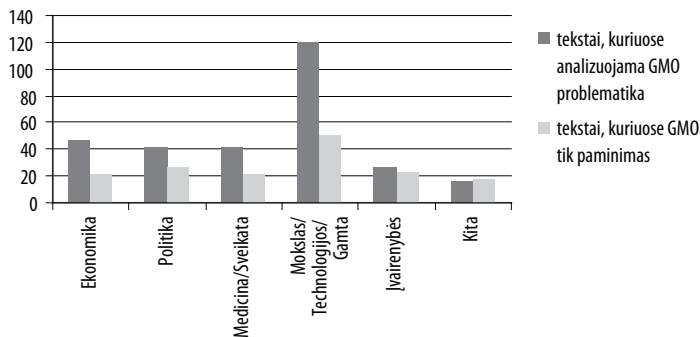
Tyrimui buvo pasirinkti 10 skaitomiausių dienraščių remiantis TNS Gallup 2005/2006 metų tyrimais (Metinė žiniasklaidos tyrimų apžvalga 2005, 2006), taip pat 5 lankomiausi internetiniai portalai, kuriuose pastebimas aktyvus skaitytojų komentavimo reiškinys (subjektyvi internetinės rinkodaros apžvalga 2008). Tiriamąją aibę sudaro tekstai dienraščiuose „Vakaro

žinios“, „Lietuvos rytas“, „Respublika“, „Kauno diena“, „Šiaulių kraštas“, „Vakarų ekspresas“, „Laikraštis Tau“, „Klaipėda“, „Verslo žinios“, „Panevėžio balsas“ bei tekstai internetiniuose portaluose Delfi.lt, Zebra.lt, Alfa.lt, Balsas.lt, Bernardinai.lt. Tekstams atrinkti buvo naudojama bibliografinė Lietuvos periodinės spaudos straipsnių bazė / archyvas, nacionalinė bibliografinė duomenų bazė bei internetinių portalų paieškos sistemos. Teorinės atrankos principu iš sudarytos tiriamosios aibės tekstai buvo atrinkami vadovaujantis šiais kriterijais: išreiškiami požiūriai į GMO bei su jais siejamos socialinės reprezentacijos, paminėtas bent vienas raktažodžių. Tyrimui atrinkta 256 straipsniai iš dienraščių, 456 straipsniai iš internetinių portalų. Daugumą (67,7%, 482 straipsniai) sudaro tekstai, kuriuose analizuojama GMO problematika, iš jų 45,6% (325 straipsniai) specializuoti, kuriuose GMO pagrindinė tema. Nemažą dalį sudaro tekstai, kuriuose GMO tik minimi (32,3%, 230 straipsnių). Teksto pateikimas yra svarbus veiksnys nagrinėjant žiniasklaidos galimybes formuoti visuomenės nuomonę. Atlikta dienraščių tekstų analizė atskleidė, kad tekstai, paskelbti pirmuose puslapiuose, sudaro tik 9%. Tekstų, kuriuose GMO tik minimas, – 7,4%. Tiek dienraščių, tiek internetinių portalų skiltys, kuriose talpinami straipsniai, atskleidžiantys GMO problematiką, suskirstytos į kelias grupes: ekonomika, politika, medicina / sveikata, mokslas / technologijos / gamta, įvairenybės, kita.

1 pav. Tekstų pateikimas dienraščiuose pagal sritis

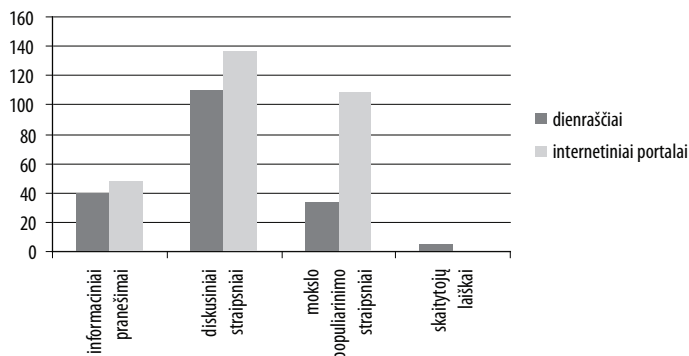
Tyrimo analizės duomenys (1 pav.) rodo, kad dažniausiai straipsniai talpinami dienraščių skiltyse, skirtose politikai, medicinai / sveikatai, ekonomikai. Tik nedaug tekstų yra patalpinti skyriuose, skirtuose mokslui / technologijoms / gamtai.

2 pav. Tekstų pateikimas internetiniuose portaluose pagal sritis

Internetiniuose portaluose (2 pav.), kitaip nei dienraščiuose, tekstai dažniausiai talpinami skyriuose, skirtuose mokslui / technologijoms / gamtai. Skiltyse, skirtose ekonomikai, politikai bei medicinai, GMO problematika atskleidžiama tolygiai.

Tyrimui atrinkti tekstai buvo skirstomi į informacinius pranešimus, diskusinius straipsnius, mokslo populiariusius straipsnius, skaitytojų laiškus.

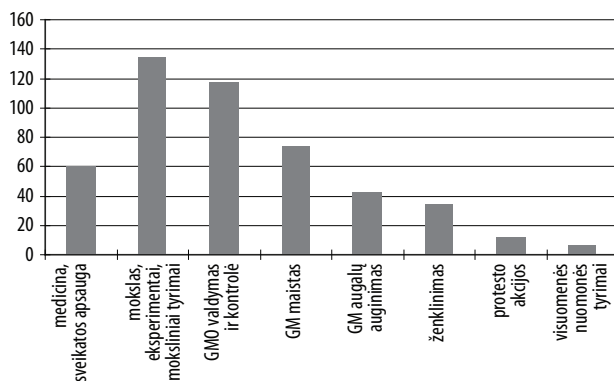

3 pav. Publikacijų pasiskirstymas pagal turinį dienraščiuose, internetiniuose portaluose

Dienraščiuose (3 pav.) vyrauja diskusiniai straipsniai, kiek mažiau informacinių ir mokslo populiariųjų straipsnių. Mažiausią grupę sudarė skaitytojų laišukai. Internetiniuose portaluose daugiausia diskusinių bei mokslo populiariųjų straipsnių. Informacinių pranešimų mažiau, nes skaitytojų laiškų neišskirta (tekstai, patalpinti skyriuose bei poskyriuose su antrašte „Dienoraščiai“, nebuvo priskirti skaitytojų laiškam).

PAGRINDINĖS SIUŽETINĖS LINIJOS

Remiantis pagrindžiančiosios teorijos principais buvo išskirtos 8 pagrindinės temos: GMO valdymas ir kontrolė; ženklinimas; protesto akcijos; GM augalų auginimas; mokslas / eksperimentai / moksliniai tyrimai; medicina / sveikatos apsauga; GM maistas; visuomenės nuomonės tyrimai. Tačiau, kadangi viename straipsnyje būna aptariamos kartais net keletas problemų ir rizikų, siejamų su GMO, pagrindinė tema straipsnyje buvo nustatoma atsižvelgiant į tai, kuriai temai buvo skiriama daugiausia dėmesio.

4 pav. Pagrindinės GMO diskurso temos žiniasklaidoje

Tyrimas (4 pav.) atskleidė, kad tekstai dažniausiai susiję su mokslu bei GMO valdymu. Kiek mažiau dėmesio skiriama GM maistui, medicinai, GM augalų auginimui bei ženklinimui. Mažiausiai pranešimų apie protestų akcijas ir visuomenės nuomonės tyrimus.

Statistinės duomenų analizės metu fiksuoti dienraščiuose ir internetiniuose portaluose publikuojamų tekstų pagrindinių temų skirtumai (1 lentelė).

1 lentelė. Publikacijų pasiskirstymas pagal pagrindines temas

	Dienraščiai		Internetiniai portalai	
	Dažnis %			
GMO valdymas ir kontrolė	49	26,1	68	23,1
Ženklinimas	16	8,5	18	6,1
Protesto akcijos	3	1,6	9	3,1
GM augalų auginimas	20	10,6	23	7,8
Mokslas / eksperimentai / moksliniai tyrimai	39	20,7	96	32,7
Medicina / sveikatos apsauga	17	9	43	14,6
GM maistas	40	21,3	34	11,6
Visuomenės nuomonės tyrimai	3	1,6	3	1
	188	100	294	100

Dienraščiuose vyrauja temos apie GMO valdymą, internetiniuose portaluose – temos, skirtos mokslui. Internetiniuose portaluose medicinai skiriama daugiau dėmesio nei dienraščiuose. Tačiau dienraščiuose pastebima daugiau publikacijų, skirtų GM maisto problemai.

Tekstuose itin glaudžiai susijusios mokslo ir medicinos temos, taip pat GMO valdymo tema su ženklinimu bei GM augalų auginimu, GM maistu. Tai lyg GMO valdymo temos dalys, tačiau jos išskirtos į atskiras temas dėl joms skiriamos svarbos pačiuose tekstuose. GMO valdymas tekstuose dažniausiai suvokiamas kaip nacionalinės problemos ir rizikos, tuo tapu mokslas bei medicina – globaliu mastu. Nacionalinės problemos dažniausiai patenka į informacinių pranešimų grupę, kai globalaus masto problemos aptariamoms dažniausiai mokslo populiaruosiuose straipsniuose. Diskusinio pobūdžio straipsniuose panašiu dažniu aptariamoms tiek globalios, tiek nacionalinės problemos.

Remiantis pagrindžiansiosios teorijos principais buvo išskirti 6 kontekstai publikacijoje, kuriose GMO yra tik minimas: maisto sauga / sveikas maistas / maisto stygius (18%); ligos / virusai / medicina (21%); aplinkosauga / ekologija (15%); technologijos / radikalios technologinės inovacijos / technologinės katastrofos (6%); mokslo progresas / mokslo raida (29%); socialinės dilemos (11%). Analizės rezultatai rodo, kad dienraščiuose vyrauja kontekstas apie mediciną bei aplinkosaugą, tuo tarpu internetiniuose portaluose – kontekstas apie mokslą bei mediciną. GMO klausimas paliečiamas kalbant tokiomis skirtingomis temomis, kaip mokamas aukštasis mokslas, receptai, abortai, šeimos planavimas, psichologija, demokratija, ekonominė plėtra, verslas, politika, sportas, muzika, menas ir t. t.

POŽIŪRIAI Į GMO: NUOSTATOS, INTERPRETACIJOS, SĄLYGOJANTYS VEIKSNIAI

Teigiamas GMO vertinimas pastebimas straipsniuose, patalpintuose skiltyse, skirtose mokslui / technologijoms / gamtai, kai pagrindinės temos yra mokslas bei medicina. Tai daugiausia mokslo populiarinimo straipsniai, kuriuose globalus GMO rizikos suvokimas bei dažniausiai GMO rizika šiuose straipsniuose nutylima. Straipsniuose, kuriuose GMO tik paminimas, teigiamas GMO vertinimas dažniausiai pastebimas medicinos ir mokslo kontekstuose.

Dažniausiai neigiamai GMO vertinamas straipsniuose, patalpintuose politikos skiltyse. Pagrindinės temos, kuriose pastebimas neigiamas GMO vertinimas, yra GMO valdymas bei GM maistas. Tai daugiausia diskusiniai straipsniai, GMO rizika suvokiama kaip nacionalinė problema, dažniausiai nutylima nauda arba GMO pristatoma kaip neteisėta. Straipsniuose, kuriuose GMO tik paminimas, neigiamas GMO vertinimas dažniausiai buvo kontekstuose, skirtuose maistui bei aplinkosaugai.

VAIZDINĖ INFORMACIJA IR RETORINĖS PRIEMONĖS

Didžioji dauguma tekstų pateikiama kartu su iliustracijomis: fotografijos, piešiniai, karikatūros, simboliai. Straipsniuose, kuriuose GMO tik paminimas, iliustracijos nebuvo analizuojamos. Neigiamų iliustracijų gausiau dienraščiuose nei internetiniuose portaluose. Pasitaiko ir šmaikščių, kompiuteriu sumontuotų fotografijų, siekiant pavaizduoti galimas naujas augalų bei gyvūnų rūšis, arba išgašdinti.

Analizės duomenys rodo, kad retorinės figūros argumentų sustiprinimui ir padedančios palaikyti kontaktą su skaitytojais kaip konotacinės reikšmės, metaforos, perkeltinės prasmės, antitezės, skambūs ir aštrūs išsireiškimai dažniau vartojami dienraščiuose nei internetiniuose portaluose. Konotacinių reikšmių nevangiama ir tik paminint GMO.

2 lentelė. GMO diskurso Lietuvos žiniasklaidoje pagrindinių Metaforų / Epitetų grupės

METAFOROS / EPITETAI	
Smerkiantys tekstai / ištartys ↓	Pašiepiantys tekstai / ištartys ↓
Karingi tekstai / ištartys	Demoniški (monstriški) tekstai / ištartys

Su GMO siejamos metaforos bei epitetai tyrimo eigoje buvo suskirstyti į dvi grupes (2 lentelė): smerkiantys bei pašiepiantys tekstai / ištartys bei pogrupius: karingi bei demoniški (monstriški) tekstai / ištartys.

IŠVADOS

Žiniasklaida įvardijama kaip pagrindinis informacijos šaltinis Lietuvos visuomenėje GMO klausimu. Atkreipdama dėmesį į konkrečias temas bei parinkdama informacijos pateikimo pobūdį, žiniasklaida turi įtakos visuomenės nuomonei, „suteikdama“ sau teisę spręsti, kokią reikšmę suteikti tam tikroms problemoms, kurias grėsmes pristatyti kaip keliančias didžiausią nerimą, o kurias rizikas sumenkinti.

GMO diskurso Lietuvos žiniasklaidoje 1999–2008 m. tekstuose, kuriuose analizuojama GMO problematika, vyrauja mokslo ir GMO valdymo temos; tekstuose, kuriuose GMO tik paminimas, vyrauja mokslo bei medicinos kontekstai. Mokslo bei medicinos temos tekstuose dažniausiai suvokiamos globaliu mastu, tačiau GMO valdymas pristatomas kaip nacionalinė problema bei rizika.

Teigiamas GMO vertinimas pastebimas daugiausia mokslo populiarinimo straipsniuose, kai pagrindinės temos – mokslas ir medicina. Genų inžinerija pristatoma kaip socialinių problemų sprendimo būdas, neįžvelgiant didelės rizikos.

Neigiamas GMO vertinimas aptinkamas diskusiniuose straipsniuose, kai pagrindinės temos GMO valdymas bei GM maistas. Šios temos pristatomos, kaip labiausiai keliančios nerimą.

GMO tema nėra kasdienės žiniasklaidos darbotvarkės dalis, tačiau vyraujantys diskusiniai straipsniai leidžia skaitytojams geriau išsigilinti į GMO problematiką. Tik mažai tekstų pateko į pirmus dienraščių puslapius, tai patvirtina, kad GMO tema žiniasklaidoje nepristatoma kaip aktuali. Dažniausiai tekstai talpinami politikai bei mokslui / technologijoms / gamtai skirtose skiltyse. Iliustracijos bei retorinės priemonės dažniau naudojamos dienraščiuose nei internetiniuose portaluose. Metaforos, apibūdinančios GMO, daugiausia neigiamos, neretai smerkiančios ar pašėpiančios, o tai sustiprina GMO rizikos suvokimą.

Gauta 2008 12 02

Priimta 2008 12 08

Literatūra

1. *Attitudes of European citizens towards the environment (2007). Special Eurobarometer 295/ Wave 68.2.* http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_295_en.pdf [žiūrėta 2008 06 01].
2. Denney, D. 2005. *Risk and Society*. Sage Publications.
3. Eldridge, J.; Reilly, J. 2003. "Risk and relativity: BSE and the British media", in *The Social Amplification of Risk*, eds. N. Pidgeon, R. E. Kasperson, P. Slovic. Cambridge University Press, 138–155.
4. Kasperson, R. E.; Renn, O.; Slovic, P.; Brown, H. S.; Emel, J.; Goble, R.; Kasperson, J. X.; Ratick, S. 1998. "The social amplification of risk: a conceptual framework", in *The Earthscan Reader in Risk and Modern Society*, eds. L. Ragnar, L. Frewer. Earthscan Publications Ltd., 149–162.
5. Kim, S.-H.; Scheufele, D. A.; Shanahan, J. 2002. "Think about it this way: attribute agenda-setting function of the press and the public's evaluation of a local issue", *J & MC Quarterly* 79(1): 7–25.
6. Kovačić, B. 1997. *Emerging Theories of Human Communication*. SUNY Press.
7. Kwansah-Aidoo, K. 2005. *Topical Issues in Communications and Media Research*. Nova Publishers.
8. McComb, M.; Reynolds, A. 2002. "News influence on our pictures of the world", in *Media Effects: Advances in Theory and Research*, eds. B. Jennings, Z. Dolf. Lawrence Erlbaum Associates.
9. McQuaile, D. 2007. *McQuaile's Mass Communication Theory*. Fifth edn. Sage Publications.
10. „Metinė žiniasklaidos tyrimų apžvalga. 2005, 2006“, *TNS Gallup tyrimai*. <http://www.tns-gallup.lt/bin/2006-TNS-LT.pdf> [žiūrėta 2008 06 01].
11. Mythen, G.; Walkate, S. 2006. *Beyond the Risk Society: Critical Reflections on Risk and Human Security*. McGraw-Hill International.
12. Renn, O.; Burns, W. J.; Kasperson, J. X.; Kasperson, R. E.; Slovic, P. 1992. "The a social amplification of risk: theoretical foundation and empirical applications", *Journal of Social Issues* 48(4): 137–160.
13. Renn, O. 2008. *Risk Governance. Coping with Uncertainty in a Complex World*. Earthscan Publishing.
14. *Subjektyvi internetinės rinkodaros apžvalga*. <http://www.marketer.lt/> [žiūrėta 2008 06 01].

AUŠRA RIMAITĖ, LEONARDAS RINKEVIČIUS

Discourse formation concerning genetically modified organisms in Lithuanian mass media

Summary

The main purpose of this paper is to analyse how the discourse concerning GMOs is formed in the Lithuanian mass media. The agenda-setting theory states that the mass media, by emphasizing certain issues, is not only shaping but also framing the public mind. The mass media can play an important informational role through the selection of themes and of attributes for picturing them. It means that the mass media can make some themes more salient. The theory of the social amplification of risk shows that the mass media can amplify or attenuate the perception of risk. The research is based on content analysis of national daily newspapers and the Internet media in 1999–2008. The investigation has revealed that the main themes in the discourse concerning GMOs are science and GMO control. Gene engineering is presented as positive, the risk is attenuated. But GMO control and GM food are introduced as negative, the risk is amplified. Rhetorical figures are often used for scaremongering.

Key words: GMOs, agenda-setting theory, social amplification of risk, content analysis